ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
ATATÜRK ARAŞTIRMA MERKEZİ YAYINLARI

BÜYÜK TAARRUZUN 90. YILINDA ULUSLARARASI MİLLİ MÜCADELE VE ZAFER YOLU SEMPOZYUMU 02-04 EKİM 2012 / UŞAK

THE INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON THE NATIONAL STRUGGLE AND THE PATH TO THE VICTORY ON THE 90th ANNIVERSARY OF THE GREAT ASSAULT 2-4 OCTOBER, 2012 /UŞAK

CİLT II

Yayına Hazırlayan
Arzu GÜVENÇ - Murat SAYGIN

ANKARA - 2014

Milli Mücadele Döneminde Bulgaristan'da Müslüman Türk Azınlığa Yönelik Eğitim Faaliyetleri ve Nüvvab
Vedat YEŞİLÇİÇEK, Yrd. Doç. Dr. - H. Hüseyin YILMAZ, Arş. Gör. 883

Büyük Taarruz Öncesi Açılan Nalbant Mektebi
Fahri KILIÇ, Yrd. Doç. Dr. 901

Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'nın Emri: İlk Hedefiniz Akdenizdir, İleri...İlerleyişinin Eşme, Alaşehir ve Salihli Kesiti
Enver KONUKÇU, Prof. Dr. 919

Arşiv Belgelerine Göre, Büyük Taarruz Öncesi, "Sad Taarruz Planı" ve Mustafa Kemal Paşa'nın Genel Taarruz Planının Analizi
Hüsnü ÖZLÜ, Dr. 935

Milli Mücadele Yıllarında Aydın Sancağında Gayr-i Müslimlerin Faaliyetleri
Muhammet SARI, Yrd. Doç. Dr. - Muttalip ŞİMŞEK, Öğretmen.....959

Büyük Taarruza Giden Süreçte Rumlara Ait Gizli Anadolu'yu Savunma (Mikrasiatiki Amina) Örgütü
Nilüfer ERDEM, Okt. Dr. 985

Milli Mücadele Döneminde Yapılan Şurâ-yı Devlet'in Teşkili Tartışmaları
Emel ÇORA, Doktora 999

Sovyet Kaynaklarında Milli Mücadele Konusu
Seyfeddin BUNTÜRK, Uzm. Dr. 1023

Milli Mücadele Döneminde Türk-Fin İlişkilerine Dair Bazı Tespitler
Evren KÜÇÜK, Okt. Dr. 1051

Anadolu Basınının Gözüyle Başkumandan Muharebesi
Hakan UZUN, Doç. Dr. 1077

Büyük Taarruzdan İzmir'in Kurtuluşuna Fransız Kamuoyunda Türk Ordusu İmajı
Mustafa KIRIŞMAN, Arş. Gör. 1099

ANADOLU BASININININ GÖZÜYLE BAŞKUMANDAN MUHAREBESİ

Hakan UZUN*

ÖZET

Türk kuvvetlerinin 26 Ağustos 1922'de Yunan kuvvetlerine karşı başlattığı genel saldırı sırasında, Başkumandan Mustafa Kemal Paşa'nın doğrudan doğruya yönettiği ve Yunan ordusunun asıl kuvvetlerinin tümünün yok edildiği 30 Ağustos günü yapılan muharebeye, İsmet Paşa'nın (İnönü) teklifiyle "*Başkumandan Muharebesi*" adı verilmiştir. Milli Mücadele'nin kesin bir zaferle sonuçlanmasını sağlayan bu çarpışmanın yıldönümü, Türkiye'de ulusal bayram olarak da kutlanmaktadır. 30 Ağustos'ta yapılan bu muharebe ilk andan itibaren Anadolu basınında yer bulmuştur. Ancak ilk anda basının tümü tarafından önemi tam olarak kavranamamıştır. Bununla birlikte ilerleyen günlerde gazetelerde satır aralarında da olsa bu muharebenin önemine değinen haberlere yer verilmiştir. Ayrıca bu muharebe, ilk andan itibaren aslından farklı şekillerde isimlendirilmiş ve bu konuda bir karmaşa yaşanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Başkumandan Muharebesi, Büyük Taarruz, Milli Mücadele, Mustafa Kemal Paşa, 30 Ağustos.

* Doç. Dr. Ankara Üniversitesi, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, hakanuzun@ankara.edu.tr

Giriş

26 Ağustos 1922'de Kocatepe'de başlayan Büyük Taarruz, genel olarak Batı Cephesi'ndeki bütün mücadelenin, özel olarak ise Sakarya Savaşı sırasındaki hazırlıkların bir sonucudur. Türklerin bu genel saldırısı, 26 Ağustos'ta Kocatepe'den başlayıp, 18 Eylül'de Kapıdağ Yarımadası'ndan son Yunan askerinin ayrılmasına kadar geçen bir dönemi kapsamasına karşın, bu sürece asıl damgasını vuran gelişme, 30 Ağustos 1922'deki Başkumandan Muharebesi olmuştur. Mustafa Kemal Paşa'nın Başkomutan unvanıyla özdeşleşen bu muharebenin sonraki yıllarda anma ve anlama türü etkinliklerle toplumun hafızasına kazındığı ve günümüzde ulusal bayramlardan birisi olarak, Zafer Bayramı adıyla kutlandığı da bir gerçektir. Bununla birlikte 30 Ağustos 1922'den hemen sonraki günlerde bu zaferin toplumda yarattığı etki ve kamuoyunda oluşturduğu algı incelenmeye değer bir konudur. Bundan hareketle 30 Ağustos 1922'deki Başkumandan Muharebesi'nin başta Ankara olmak üzere Anadolu'nun diğer kentlerinden nasıl göründüğü bu bildirinin ana konusunu oluşturmuştur. Söz konusu olay ve olgular, Anadolu'da yayınlanan Hâkimiyet-i Milliye (Ankara), Babalık (Konya), Açıksöz (Kastamonu), İstikbal (Trabzon), Varlık (Sarıkamış), Anadolu'da Ortodoksluk Sadâsı (Kayseri) gibi gazeteler üzerinden okunarak, analitik bir yöntemle incelenmeye çalışılmıştır. Bunlara ek olarak çalışma sırasında ortaya çıkan bazı sonuçların daha sağlıklı bir şekilde değerlendirilebilmesi için gazetelerle yetinilmeyerek, arşiv belgelerinden, günlük ve anılardan da yararlanılmıştır.

Başkumandan Muharebesi'ne Kadar Yaşanan Gelişmeler

Osmanlı Devleti'nin Mondros Mütarekesi'ni imzalamasının ardından, bir taraftan Osmanlı orduları terhis edilirken, diğer yandan İtilaf Devletleri tarafından Anadolu işgal edilmeye başlanmış, Anadolu halkı savunmasız bırakılmıştır. Padişahın ve İstanbul Hükümeti'nin tüm bu gelişmelere, özelliklede işgallere karşı kayıtsız kalması, halkın can ve mal güvenliğinin sağlanamaması üzerine Anadolu'nun birçok yerinde örgütlenmeler ve direnişler başlamıştır. Kuvayımilliye Hareketi olarak isimlendirilen bu direniş hareketi, silahlı birlikler de oluşturmuş ve Milli Mücadele'nin ilk silahlı mücadeleleri bu düzensiz birliklerle verilmiştir. Kuvayımilliye birlikleri, düzenli ordu kuruluncaya kadar, bulundukları bölgelerde işgalci güçlere karşı savunma harları oluşturmuşlar; ani baskınlar-

THE BATTLE OF COMMANDER-IN-CHIEF FROM THE POIN OF VIEW OF THE ANATOLIAN PRESS

During the broad attack which the Turkish forces set off against the G forces on 26th August 1922, the battle which was commanded directly by Commander-in-Chief Mustafa Kemal Pasha and in which all of the Greek r forces were destroyed was named *"The Battle of Commander-in-Chief"* with offer of İsmet Pasha (İnönü).

The anniversary of this battle, which ensures the National Struggle t concluded as a certain victory, is also celebrated as a national feast in Turke

This battle that was fought on 30th August took place in the Anat Press beginning from the first moments of the battle. However, at first, the portance of the battle wasn't realized by the whole press. On the other hanc following days some news that mentioned the importance of the battle appe in the newspapers.

Furthermore this battle was named in several different forms than its nal name and there appeared a complication.

Key Words: The Battle of Commander-in-Chief, Great Offensive, Nat Struggle, Mustafa Kemal Pasha, 30 August.

la düşman ilerlemesini yavaşlatmışlar; özellikle ayaklanmaların bastırılması en etkili silahlı güç olmuşlardır.[1]

Düzenli ordunun kurulmasından sonra ise Doğu Cephesi'nde Ermeni sa rıları durdurulmuş ve Ermenilerle imzalanan Gümrü Antlaşması ile bu cephe ki çatışma sona ermiştir. Ancak ülkenin işgalden kurtarılabilmesi için kesin nuç alınması gereken asıl cephe, Yunan işgalinin önlenmesi amacıyla kurulı olan Batı Cephesi'dir. Bu cephede, Büyük Taarruz'a kadar Yunanlılarla bir defa savaşılmıştır. Yunan ordusu İnönü önlerinde iki kez durdurulmasına kar Türk ordusu sonraki Yunan ilerleyişini engelleyememiş ve Eskişehir, Kütahy Afyon Yunan ordusu tarafından işgal edilmiş, bu durum karşısında Türk or su Sakarya Nehri'nin doğusuna kadar çekilmek zorunda kalmıştır. Alınan yenilgi, İtilaf Devletleri'ni Yunanlıların başarılı olabileceği konusunda yeni umutlandırırken, TBMM'de de büyük tartışmalara yol açmış, bir taraftan yın sorumlularının cezalandırılması istenirken, diğer yandan Ankara'nın bo tılması gibi birtakım tedbirlerin gündeme gelmesine ve paniğe neden olmuş Tüm bu tartışmalar ve panik, Mustafa Kemal Paşa'nın TBMM tarafından l komutan olarak kabul edilmesiyle birlikte sona ermiştir. Aslında Mustafa Ke Paşa'nın bundan sonra yaşanacakların tüm sorumluluğunu üstlenmesi anlam da gelen bu gelişme sonrası yapılan hazırlıklar neticesinde, Yunan ordusu karya Meydan Muharebesi'nde yenilgiye uğratılmıştır. Sakarya Muharebesi' elde edilen başarının hem askeri hem de siyasi birtakım sonuçları olmuştur. keri açıdan Yunan ordusu taarruz gücünü kaybetmiş, inisiyatif Türk tara geçmiştir. Artık ordusu savunma konumunda bulunan Yunan Hükümeti, İ Devletleri'nden yardım istemeye başlamış, ancak gereken desteği alamamış Dolayısıyla Sakarya Muharebesi'nin kazanılması, Batılı devletlere Anadolu ki direnişi Yunanlılar aracılığıyla engelleyemeyeceklerini göstermiş, Yunanl yalnız bırakılmışlardır.[3]

TBMM, Sakarya'da kazanılan askeri başarıyı diplomatik bir zafere dön türmek ve Yunanistan'ı tamamen yalnız bırakmak için, diplomasi alanında

1 Celâl Erikan, **Kurtuluş Savaşı Tarihi**, Haz.: Rıdvan Akın, Türkiye İş Bankası Yayın İstanbul, 2008, s. 91.

2 Fahri Belen, **Türk Kurtuluş Savaşı**, 2. Baskı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Anl 1983, s. 369-370; Bülent Gökay, **Bolşevizm İle Emperyalizm Arasında Türkiye (1 1923)**, Çev.: Sermet Yalçın, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 1998, s. 164.

3 **Türk Dış Politikası**, Editör: Oral Sander, C I, İletişim Yay., İstanbul, 2001, s. 145.

harekete geçmiştir.[4] 13 Ekim 1921'de SSCB ile Kars Antlaşması imzalanmış, 23 Ekim 1921'de İngilizlerle esirlerin karşılıklı değişimi antlaşması yapılmış olmasına karşın, Türk ordusunun Sakarya'daki başarısının belki de en önemli siyasal sonucu, 20 Ekim 1921'de Fransa ile Ankara İtilâfnamesi'nin imzalanması olmuştur. Bu antlaşmayla, ilk defa bir batılı ülke TBMM'yi sadece fiilen değil, hukuken de tanımış, TBMM'nin ağırlığı artmıştır.[5] Ayrıca bu durum, İtilaf Devletleri'nin arasında bir güven bunalımının yaşandığını ve birliğin zedelendiğini göstermesi açısından da önemlidir.[6]

Sakarya Muharebesi'nden, Büyük Taarruz'un başladığı 26 Ağustos 1922'ye kadar geçen yaklaşık on bir aylık süre içinde Büyük Taarruz'un hazırlıkları ile uğraşılmıştır. Bunlar çok yönlü olup, sadece bir alanla sınırlı kalmamıştır. Askeri alanda yapılan hazırlık çalışmalarının temelini orduyu bir taarruz savaşına hazırlamak oluşturmuştur. Bunun için ordunun insan, silah ve cephane yönünden eksikliklerinin tamamlanmasına çalışılmış, Büyük Taarruz'a kadar hep savunma durumunda kalmış olan ordunun, taarruz savaşı konusunda eğitilmesine ağırlık verilmiştir. Ayrıca diğer cephelerden asker sevkiyatları yapılmış ve Yunanlılara karşı küçük çaplı askeri harekâtlar düzenlenmiştir. TBMM'de de taarruz hazırlıklarını desteklemek için aftan, nakliyat yasasına kadar birçok yasal düzenleme yapılmış, her konuda gizliliğin sağlanmasına önem verilmiştir. Dış politika da göz ardı edilmemiş, Mart ayında Yusuf Kemal Bey (Tengirşek), Temmuz ayında ise Fethi Bey (Okyar) başkanlığında bir heyet Avrupa'ya gönderilmiş, TBMM kesin bir barışın sağlanması için antlaşma yapmak üzere Batılı devletler nezdinde bir arayış içine girmiştir. Bu çabalar, barışın ancak Yunan ordusunun kesin olarak yenilgiye uğratılmasıyla olabileceğinin anlaşılmasıyla sona ermiştir.[7]

Anadolu Basınının Gözüyle Başkumandan Muharebesi

25 Ağustos 1922'de bir taarruz savaşı için tüm hazırlıklarını tamamlamış olan Türk ordusu, 26 Ağustos'ta, saat 5.30'da topçu atışlarıyla birlikte Yunan ordusuna saldırmıştır. Daha ilk günkü çarpışmalarda bölgedeki Kalecik Sivri-

4 Salâhi R. Sonyel, **Türk Kurtuluş Savaşı Ve Dış Politika**, C II, 2. Baskı, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara, 1991, s. 182; Gökay, **a.g.e.**, s. 165.

5 Belen, **a.g.e.**, s. 373, 380-381; **Türk Dış...**, s. 151, 189.

6 Sonyel, **Türk Kurtuluş Savaşı...**, s. 203.

7 Erikan, **a.g.e.**, s.303-351; Sonyel, **Türk Kurtuluş Savaşı...**, s.264.

si, Tınaztepe, Belentepe gibi önemli mevkiler ele geçirilerek Yunanlıla stratejik ve psikolojik bir üstünlük sağlanmıştır. 27 Ağustos'ta ise Ku olarak anılan stratejik açıdan son derece önemli bir mevzii ele geçirilirke kuvvetlerinin bir kısmı Afyon'a girmiştir. Bu arada Yunan kuvvetleri de lı ovasına atılmışlardır. 28 Ağustos'taki çarpışmalarda Türk kuvvetler kuvvetlerine karşı üstünlük sağlamış ve Yunan kuvvetleri Dumlupınar çekilmeye başlamıştır. 29 Ağustos akşamı ise Yunan asıl kuvvetlerinin güney ve güneybatıdan kuşatılması nedeniyle kesin sonucun alınabile muharebe ortamı oluşmuştur. 30 Ağustos'ta artık etrafı sarılmış olan kuvvetleri çok ağır kayıplar vererek, dağılmış ve kaçmaya başlamışlardır

Türk ordusunun, Yunan ordusu karşısında elde ettiği bu başarıla günlerde de olsa Anadolu basını tarafından kamuoyuna duyurulmuştur. da basının her türlü askeri hareketlilik konusundaki en temel haber kayn hükümetin yayınladığı resmi tebliğler olduğunu da belirtmek gerekir. Hi tin muharebe hakkında yaptığı açıklamalar basına da verilmiş ve bunlar lerin ilk sayfalarında, büyük puntolarla kamuoyuna duyurulmuştur.

Büyük Taarruz konusundaki ilk haberler, basında hemen yer bulı Ankara Hükümeti'nin resmi yayın organı durumundaki Hâkimiyet-i gazetesi, 27 Ağustos'ta, "*Dün Sabahtan İtibaren Bütün Cephelerde Kahran dumuz Cani Düşmanla Çarpışmaya Başladı*" başlığıyla Büyük Taarruzun dığını kamuoyuna duyurmuş ve 26 Ağustos tarihli resmi tebliğ ile birlik *Dakika*" başlığını kullandığı bir haberde bir gün önceki gelişmeleri oku rına aktarmıştır.[9]

Gazetede taarruz haberinin 26 Ağustos günü öğleden önce An ulaştığı ve saat ikiye doğru Meclise bildirildiği söylenirken, 26 Ağustos't Bey'in halka ve memurlara yayınladığı beyannameye de yer verilmiştir Mücadele'ye yapılan desteğin devam etmesi gerektiğinin dile getirildiği namede en dikkat çekici satırlar şunlardır: "*...Bütün memurîn ve fedak*

8 Şükrü Erkal, "Büyük Taarruz da Başkumandan Muharebesi (30 Ağustos 1922)", **Be Türk Tarihi Dergisi**, S 91-92-93, ss. 34-41, s. 34; ayrıca bkz.: Erikan, **a.g.e.**, s. 3 Belen, **a.g.e.**, s. 425-475; **Türk İstiklal Harbi,** II inci Cilt Batı Cephesi 6 ncı Kısı Kitap Büyük Taarruz (1-31 Ağustos 1922), Gnkur. Bşk. Harp Tarihi Dairesi Res. Ankara, 1968, s. 231-278.

9 **Hâkimiyet-i Milliye**, 27 Ağustos 1338.

kımızın ordularımıza maddeten ve manen yardıma devam eyleyerek mücâhede-i milliyeden nasipdâr-ı mefharet olmalarını rica ederim..."[10]

Hâkimiyet-i Milliye dışında bu çalışma sırasında incelenen diğer gazetelerden Açıksöz, Babalık, İstikbal gazeteleri de Büyük Taarruzu 27 Ağustos'ta duyururken, Varlık gazetesi taarruzu ancak 28 Ağustos'ta kamuoyuna duyurabilmiştir.

Açıksöz gazetesi, "*Garp Cephesi'nde Harp Başladı*" başlığını atarken,[11] Babalık gazetesi 26 Ağustos tarihli resmi tebliği yayınlamıştır.[12] Ancak Babalık gazetesinin taarruzun asıl önemini belirttiği haber, bir gün sonraki nüshasında "*Cenab-ı Hakkın Son Samdanesine İstinad Eden Gazanfer Ordumuz Bütün Cephelerde Taarruza Geçti*" başlığıyla çıkmıştır.[13] İstikbal gazetesi de taarruzu 27 Ağustos'ta bir son dakika haberi olarak okuyucularına bildirirken,[14] Varlık gazetesi taarruz haberini biraz gecikmeli olarak, ancak 28 Ağustos'ta "*Taarruzumuz Başlamıştır*" başlığıyla duyurabilmiştir.[15]

Büyük Taarruzun başarılı bir şekilde devam etmesi sırasında, muharebeyle ilgili haberler gazetelerde yer almaya devam etmiş, 30 Ağustos'a kadar gazetelerde yer alan haberler genellikle resmi tebliğler ve Yunan ordusundan geri alınan yerlerle ilgili olmuştur. Bununla birlikte bu başarının yarattığı sevinci ve orduya verilmesi gereken desteği yansıtan haber ve yorumlara da rastlanmıştır. Örneğin 29 Ağustos'ta Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde Türk ordusuna şöyle seslenilmiştir:

"*Ey Türk yürü! Yürü ki bütün bir beşeriyet, bütün bir medeniyet varlığını, hayatını, şerefini, senin celâdet ve şecaatinden bekliyor. Yürü ey Türk! Yürü ey Türk'ün şanlı kumandanı! Bugün bir yüzünde hürmüzü, yani hakkı, nuru, cismani, temsil eden sizsiniz. Sizsiniz ki arkanızda elleri göklere yükselen milyonlarca insanlara, bütün bir kıtaya, bir beşeriyete yeni bir devir, şeref, haysiyet, hukuk ve istiklal devri açıyorsunuz! Yürüyünüz, yıkınız, yakınız, öldürünüz ki beşeriyeti Ehrimen belasından halâs edesiniz.*"[16]

10 **Hâkimiyet-i Milliye**, 27 Ağustos 1338.
11 **Açıksöz**, 27 Ağustos 1338.
12 **Babalık**, 27 Ağustos 1338.
13 **Babalık**, 28 Ağustos 1338.
14 **İstikbal**, 27 Ağustos 1338.
15 **Varlık**, 28 Ağustos 1338.
16 **Hâkimiyet-i Milliye**, 29 Ağustos 1338.

Aynı gazetede Ruşen Eşref (Ünaydın)'e ait bir yazıda ise Türk ordusu artık kesin sonuçlu bir zafere doğru gittiği anlaşılmaktadır. Eşref "*Vatan Geli* başlıklı yazısında, Yunanlıların işgal ettiği toprakların Türk ordusu tarafın yeniden ele geçirildiğini belirterek, "*...Ordu geliyor ki vatan geliyor, zaman kırıyor ki ordu geliyor...*" demiştir.[17]

Babalık gazetesinde de İskenderiye Şeyhül-i Mualliması Mehmet Ebu bal imzasıyla bir fetva yayınlanmıştır. Fetvada, Allah yolunda cihat eden ve yaralananlara kurban bağışlanabilir mi, zekât verilebilir mi? Gibi soru olumlu cevap verilerek, halkın orduya yardım ve desteği sağlanmak istenmişt

30 Ağustos 1922 tarihli Başkumandan Muharebesi'yle ilgili ilk haberle hemen ertesi günü, 31 Ağustos'ta basında yer almaya başlamıştır. 31 Ağustos' Hâkimiyet-i Milliye gazetesi, "*Sol Cenâhımızda Uşak İstikamet-i Umûmiyes İlerleyen Takip Kıtaatımız Dumlupınar'ın Şark ve Şimalinde Ric'at Etmek İst Düşmanı Muharebeye Mecbur Ederek Müthiş Bir Darbe Vurmuştur. Elde Ed Top ve Gânaim Mühimdir*" başlığını atarak Başkumandan Muharebesi'ni muoyuna duyurmuştur. Gazetede son dakika haberi olarak 30 Ağustos ta resmi tebliğe de yer verilmiştir.[19] Buradaki habere göre, Uşak istikametinde leyen Türk birliklerinin Dumlupınar'ın doğu ve kuzeyinde Yunan kuvvetl savaşa zorlayarak, onlardan birçok top, yüzü aşkın otomobil ve tam sayısı olmayan askeri malzemeyle, esir ele geçirildiği bildirilmiştir. Bu arada Yun ların geri çekilirken Hamur Köyü, Çal Köyü ve Dumlupınar'ı yakıp, halkı kısmını katlettiği haberlerine de yer verilmiştir.[20] Aynı gün Hâkimiyet-i Mi gazetesinde "*İslâmın İhyası*" başlıklı bir köşe yazısı çıkmıştır. Anadolu'da y yan Türklerin İslâm dünyasının umudu, kurtarıcısı olarak tasvir edildiği ya kazanılan bu zaferin İslâm tarihinde etkili olan üç büyük olaydan birisi olc

17 **Hâkimiyet-i Milliye**, 30 Ağustos 1338.

18 **Babalık**, 29 Ağustos 1338.

19 "*Son Dakika: Resmi Tebliğ*
Dumlupınar Muharebesinde düşmandan alınan otomobillerin adedi: 100...mütecavizd Ordumuzun sağ cenah ve merkezinde mühim bir şey olmamıştır.
Sol cenahımızda Uşak istikamet-i umumiyesinde ilerleyen takip kıtaatımız Dumlupına ve şimalinde düşmanı muharebeye icbar ederek daha birçok top, yüz mütecaviz otomo miktarı henüz tahmin edilemeyen malzeme-i askeriye terk ettirmiş ve bir hayli esir ete Mağluben çekilen düşman esna-i rücuatta Hamur köyü, Çal köyü kâmilen ve Dumluş kısmen yakmış ve mezkûr köylerdeki ahalinin bir kısmını katl ve bir kısmı ihrâk ve bazı envai fecâyi' ve şenâat icra etmiştir." **Hâkimiyet-i Milliye**, 31 Ağustos 1338.

20 **Hâkimiyet-i Milliye**, 31 Ağustos 1338.

belirtilerek, Uhud Muharebesi ile Hz. Muhammed'in ölümünden sonra İslâm dininden dönenlere karşı Hz. Ömer'in verdiği mücadelenin, İslâm tarihinde çok önemli bir rol oynadığı ve İslâm'ın neredeyse yok olmaktan kurtulduğu vurgulanmıştır. 30 Ağustos'ta kazanılan zaferin de, bundan sonra müverrihler tarafından İslâm tarihinde adından her zaman söz edilecek üçüncü önemli olay olduğu üzerinde durulmuş ve "*...İnsanların gözleri yalnız bir noktaya matufdur, yalnız o noktada hayat ve necat bekliyorlar, bu noktada garp Türkleri, Türkiye Türkleridir... Bu hadise ile dini İslâm, tarihinde üçüncü tehlikeden kurtuluyor, Türk milleti, ikinci Ergenekon'dan çıkıyor...*"[21] denilmiştir. Gazetede yer alan "*Afyon Halkı Secde-i Şükranda: Afyonkarahisar'da Halaskârlar*" başlıklı yazıda da Afyonkarahisar'ın kurtarılmasından dolayı halkın duyduğu sevinç ve mutluluk sergilenerek, o gün yaşananlar şöyle anlatılmıştır: "*...İstihbaratımıza nazaran kıtaatımız bir yıldırım gibi düşmanı tepeleyerek şehre aynı gün secde-i şükrana kapanmış olan halk, büyük, küçük erkek ve kadın hepsi bir kitle halinde askerlerimizin ayaklarına, ellerine sarılmışlar ve hiçbir kimse gözyaşlarını ve hıçkırıklarını zapt edememiştir. Bilhassa başkumandanımıza karşı halkın göstermiş olduğu minnet ve şükranı tasavvur edilebilecek kelimeler bulmakta acizdir*"[22] Aynı gazetede yer alan bir başka habere göre, Afgan ve İran elçileri son zafer nedeniyle "*Meclis-i Ali'yi*" tebrik etmişlerdir.[23] Gerçi gazetede bu haber verilirken doğrudan doğruya 30 Ağustos'taki muharebeden söz edilmemiştir. Ancak haberin 31 Ağustos'ta ve "*son zafer*" denilerek verilmesi, tebrik edilen muharebenin Başkumandan Muharebesi olduğunu düşündürmektedir.

Hâkimiyet-i Milliye gazetesinden elde edilen bilgilerde ilk dikkat çeken husus, gazetenin muharebe haberini verirken ve haberle ilgili olarak yorumda bulunurken dini bir söylem kullanmış olmasıdır. Hatta bu durum sadece Hâkimiyet-i Milliye gazetesi ve 30 Ağustos tarihli muharebe ile sınırlı kalmamış ve 26 Ağustos'ta başlayan taarruzun tümüyle ilgili olarak verilen diğer haberlerde ve incelenen gazetelerin tümünde benzer bir yaklaşım görülmüştür. Aslında gazetelerin muharebe haberlerini verirken benimsedikleri bu tutum, Milli Mücadele dönemi süresince ülkede bütünlüğü sağlamak için kullanılan üslupla örtüşmektedir. Nitekim Mustafa Kemal Paşa da, İslam inancının Anadolu'da halkı bir arada tutan güçlü ortak bağlardan biri olduğundan hareketle bu dü-

21 **Hâkimiyet-i Milliye**, 31 Ağustos 1338.

22 **Hâkimiyet-i Milliye**, 31 Ağustos 1338.

23 **Hâkimiyet-i Milliye**, 31 Ağustos 1338.

şünceyi zaman zaman gündeme getirmiş, Milli Mücadele sırasında yayı birçok telgraf ve beyanname ile yaptığı konuşmalarda toplumsal bütünlüğ lamak için dini kavramlar kullanmıştır.

Sarıkamış'ta yayınlanan Varlık gazetesi de, 31 Ağustos'taki nüsh "*Düşman Dumlupınar'dan atıldı*" başlığını kullanarak, sütunlarında 30 tos tarihli resmi tebliğe yer vermiş ve bu şekilde Başkumandan Muhare kamuoyuna duyurmuştur.[24] Aynı durum Açıksöz gazetesi için de geçerlid zete, baş sayfasında 30 Ağustos tarihli resmi tebliğe yer vererek, Başkum Muharebesi'yle ilgili olarak yapılan açıklamaları kamuoyuyla paylaşmıştı

İstikbal Gazetesi 31 Ağustos'ta "*Kahraman Kıtaatımız Altıntaş ve D pınar Civarına Vasıl Olmuştur*", "*Nâmerd Düşman Perişan Kaçıyor*" başlık verdiği haberinde, Türk ordusunun Dumlupınar'a ulaştığını ve çok büyül tarda ganimet elde ettiğini belirtmiştir.[26]

İncelenen gazetelerden elde edilen bilgilere göre, 30 Ağustos'ta Türk sunun Yunan ordusu karşısında kazandığı askeri başarının, ilk anda, b tümü tarafından muharebenin genel akışı içinde özel bir yere konulduğun lemek mümkün değildir. Buna karşın, sonraki günlerde gazetelerde Büyük ruzla ilgili olarak verilen haberlerde, 30 Ağustos'ta yapılan bu muharebeye bulunulduğu ve Yunan ordusu karşısında kazanılan askeri başarının tem aslında 30 Ağustos zaferinin etkisi olduğu yazılmış ve bu muharebenin ön belirten haberlere yer verilmiştir.

1 Eylül tarihli Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde, 30 Ağustos'taki muh den "*Dumlupınar muzafferiyeti*" diye söz edilmiş ve Dumlupınar'da yapıla harebenin ortaya çıkardığı sonuçlar oldukça ayrıntılı bir şekilde değerle miştir. Gazetede burada yapılan muharebeyle Yunanlılara ağır bir darbe duğu ve çok önemli bir zafer kazanıldığı belirtilmiştir. Ayrıca bu muhare sonra Yunan kıtalarının aldığı duruma değinilerek, Yunanlılardan elde savaş ganimetleri üzerinde durulmuş[27] ve Uşak istikametine yönelen Türl vetlerinin burasını da elde edince Yunan ordusunun bozuk olan Simav-Sı yolunda engelleneceği söylenmiştir. Gazetede "*Harikalar yaratan ordum*

24 **Varlık**, 31 Ağustos 1338.

25 **Açıksöz**, 31 Ağustos 1338.

26 **İstikbal**, 31 Ağustos 1338.

27 **Hâkimiyet-i Milliye**, 1 Eylül 1338.

her şeyi ümit edebiliriz"[28] denilerek ordudan kurtuluşa yönelik beklenti de dile getirilmiştir. "*Dün Gelen En Son Malumat*" başlığı altında ise Dumlupınar'ı ele geçiren askeri birliklerin büyük bir süratle ve düşmanın her türlü savunmasını ortadan kaldırarak, İslamköy-Uşak yönünde ilerledikleri belirtilmiştir.[29] Bunlara ek olarak gazetede, "*Vaziyet-i Harbiye: 30 Ağustos Vakay-ı Harbiyesi Pek Mühim Neticeleri İhtiva Ediyor*" başlığı altında Dumlupınar'da yapılan muharebe değerlendirilerek, yine burada kazanılan askeri başarının önemi üzerinde durulmuştur. Yazıda, bu muharebenin ortaya çıkardığı durumun oldukça önemli olduğu, Yunanlılardan ele geçirilen askeri malzemenin de bu iddiayı desteklediği söylenmiştir.[30]

2 Eylül tarihli Açıksöz gazetesinde "*Düşmanın Yuvarlanışı*" başlıklı köşe yazısında, Büyük Taarruz'un safhaları birer birer anlatılırken, Dumlupınar'da yapılan muharebeye de yer verilmiş, ancak bu muharebeye diğerlerinden çok ayrı bir değer atfedilmemiş, muharebe içinde ayrı bir öneme sahip olduğuna yönelik olarak bir değerlendirme yapılmamıştır. Açıksöz gazetesinin 3 ve 5 Eylül tarihli nüshasında da benzer bir durum söz konusu olmuştur.[31] Açıksöz gazetesinin ön plana çıkardığı haberler arasında en çok dikkati çeken ise Büyük Taarruzun kazanılmasının ülkede yarattığı sevinç ve bu başarıyı kutlamak için yapılan şenlikler olmuştur.

Babalık gazetesinin 4 Eylül tarihli nüshasında yer alan "*Yunan Mezalim ve Vahşeti*" başlıklı bir köşe yazısında, Yunanlıların işgal ettikleri yerlerden çekilirken halka karşı yaptıkları kötülükler anlatılmış ve "*Dumlupınar Muharebesi*" diye isimlendirilerek, Başkumandan Muharebesi'nden de söz edilmiştir. Yazıda, Yunanlıların bu muharebe sırasında Dumlupınar'ı kısmen, Hamur Köyü ile Çal Köyü'nü ise tamamen yakarak ahalisine de zarar verdikleri, hatta bazılarını diri

28 **Hâkimiyet-i Milliye**, 1 Eylül 1338.

29 **Hâkimiyet-i Milliye**, 1 Eylül 1338.

30 **Hâkimiyet-i Milliye**, 1 Eylül 1338; 1 Eylül'de biri Türk ordusuna diğeri de TBMM'ye olmak üzere iki beyanname yayınlayan Mustafa Kemal Paşa da orduya yönelik olarak yayınladığı beyannamede "*...Afyonkarahisar Dumlupınar Büyük Meydan Muharebesi'nde zalim ve mağrur bir ordunun anasır-ı esasiyesini inanılmayacak kadar bir zamanda imha eden büyük ve necib milletimizin fedakârlıklarına layık olduğunuzu isbat ediyorsunuz...*" diyerek, Dumlupınar Meydan Muharebesi'nin, muharebenin genel akışı içerisindeki önemine değinmiştir. **Hâkimiyet-i Milliye**, 2 Eylül 1338.

31 **Açıksöz**, 2-3-5 Eylül 1338.

diri yaktıkları ve işkence yaptıkları belirtilmiştir.[32] Babalık gazetesi başyazarla rından Samizade Süreyya da 3 Eylül'de gazetesine gönderdiği "*Ordu ile Berabe (I)*" başlıklı mektubunda Dumlupınar Meydan Muharebesi sonrası ortaya çıkaı askeri manzarayı şöyle tasvir etmiştir:

"*...Afyonkarahisar'dan otomobille altı saatte (Dumlupınar'a) vasıl olduk. Bu rası malûm olduğu üzere düşman tarafından fevkalâde bir surette tahkim edilmişt Ric'at esnasında düşman bu hatta tutunmak için çabalamış ise de takip eden ku vetlerimizin azmi ve remzi karşısında muvaffak olamamış ve yediği kahr darben tesiriyle (Dumlupınar)'in şimali şarkisında (Murat Dağı)'na pek perişan bir suret dağılmıştır. Ogün akşam İsmet Paşa Hazretleri herhalde muharebe meydanına ş dip görmekliğimizi tavsiye ettiler. Ertesi gün gittim. Hakikaten görülecek bir ma zaraydı. Düşman burada her şeyi bırakarak kaçmış, gözünüzün görebileceği kaa vasi olan saha yepyeni otomobiller, top bataryaları, mermi ve cephane sandıkla Yunan leşleriyle dolu! Alınan ganâim o kadar çoktur ki bunları tadi addetmek l günlerce zamana muhtaçtır. Düşman burada her şeyini bıraktıktan sonra perişan muzmahill bir halde (Murad Dağı)'na yayılmış, (Dumlupınar)'a vasıl olduktan s ra dağlardan toplanan üserâ kafile kafile karargâha getiriliyordu. Harekâtımıze bir gece evvelde iki fırka kumandanı getirildi ki bunlardan birisi ceneral rütbes haiz bulunuyordu. Miralayların, kaim-makamların, binbaşıların haddi ve hes yoktur!...*"[33] Ancak görüldüğü gibi Babalık gazetesinde de Başkumandan Mu rebesi ile ilgili olarak birtakım bilgiler verilmesine karşın, bu muharebeye bir yer ayrılmamıştır.

7 Eylül tarihli Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde Anadolu Ajansı'ndan nan bir habere yer verilerek, 30 Ağustos'ta Dumlupınar Cephesi'nden İzn otuz vagon ağır yaralı geldiği, yaralıların Basmahane İstasyonu'na geldil sırada, kadın ve kızların (Rum) trenlere koşarak akrabalarını aradıkları y mıştır.[34]

Buraya kadar elde edilen verilerden anlaşıldığı kadarıyla, gazetelerin kumandan Muharebesi hakkında bilgi verirken ya da bu muharebeye bir biçerken ön plana çıkardıkları nokta, muharebe sonunda Yunanlılardan edilen savaş araç ve gereci olmuş, bu konuya özellikle dikkat çekilmiştir.

32 **Babalık**, 4 Eylül 1338.

33 **Babalık**, 13 Eylül 1338.

34 **Hâkimiyet-i Milliye**, 7 Eylül 1338.

Son olarak Anadolu direnişine destek veren Türk Ortodokslarının Kayseri'de çıkardıkları bir gazete olan 9 Eylül tarihli Anadolu'da Ortodoksluk Sadası'nda yer alan bir habere göre, kazanılan 30 Ağustos Muharebesi, Anadolu'da yaşayan Ortodoks Türklerde büyük bir heyecan ve mutluluğun kaynağı olmuştur. Gazete ki habere göre, 21 Ağustos–3 Eylül 1922 tarihleri arasında Kayseri'de Zincirdere Manastırında Ortodoksların yaptıkları bir kongrede, Türk ordusunun başarısından söz edilerek, Mustafa Kemal Paşa ile Heyet-i Vekile Riyaseti'ne bir tebrik telgrafının çekilmesi[35] ve ordunun başarısı için bütün Ortodoks kiliselerinde dua okunması[36] kararı alınmıştır. Gerçi alınan kararlarda ve gazetede, her ne kadar 30 Ağustos'ta yapılan muharebeye doğrudan bir vurgu yapılmamışsa da, kararın alındığı tarih itibarıyla, bu kararın alınmasında, Başkumandan Muharebesi'nde elde edilen başarının etkili olduğu ileri sürülebilir. Milli Mücadele dönemi boyunca aldıkları kararlar ve yaptıklarıyla, Ortodoks olmakla beraber Türklükle-

35 Çekilmesi kararlaştırılan telgraf şu şekildedir: *"Arîzayı Telgrafiye Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti Re'îs-i Celîli Başkumandan-ı Âlî-şân Gâzi Mustafâ Kemâl Pâşâ Hazretlerine ve Hey'eti Celîle-i Vekile Riyâset-i Sâmiyesine Umûm milletin sa'âdet ve selâmetini istihdâf eden Türk Ordumuzun tecellî-sâz muzafferiyet-i mütevâliyesini tes'îden kahraman askerlerimizi kemâl-i tamîmiyetle tebrîk ve mukaddes Türk topraklarının düşmanın pây-ı mülevvesinden tamâmen tathirini Misâk-ı Millînin husûlünü niyâz ve arz-ı ta'zîmât eyleriz fermân. Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmetine Kâtib-i Umûmi Tâbi Umum Anadolu Türk Ortodoksları İstimat Zihnî Kilisâ Kongresi Re'îsi Kayseri Metropolidi Meletyos"* **Anadolu'da Ortodoksluk Sadâsı**, Yayına Haz.: Çiğdem Aslan-Mustafa Toker, T.C. Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yay., Tıpkı Basım, Ankara, 2010, s. 54.

36 Okunması kararlaştırılan dua şu şekildedir: *"Ya âbâ ve ecdâdımızın mevlâ-yı mâcidi ve merhamet ve inâyetin Rabb-ı ferîdi sen ki rû-yu zeminde olan hükûmetlerin saltanatların menşe-i bihî sultanü's- selâtin melikü'l-mülûk ve hâkimü'l-hükkâmsın, sen ki seni tahmîd ve temcîd edenlere lütf ve germîni ihsân buyursun, sen ki sana îmân ve ümîd edenlerin yegâne istinâd-gâhlarısın, sen yâ erhamü'r-Rahîm Allahımız zemîn-i ibâdetde cinsâ-yı ubûdiyyet olan biz günah-kâr kullarının şu sâ'atde istirhâmât ve tazarru'âtımızı kâbul ederek istiklâlimiz refâh ve sa'âdetimiz cânlarımızın mâllarımızın ırzlarımızın muhâfazası uğrunda fedâ-yı cân edercesine uğraşmakta olan Başkumandanımız Gâzi Mustafâ Kemâl Pâşâ Hazretlerini bâr-gâh-ı akdes izzetinden mülk-i hâfız gönderib dest-i kudret-i kahhârânenle muhâfaza ile ömr ve âfiyetlerini müzdâd ile kendilerini ve umum Türkiye Büyük Millet Meclisi a'zâ-yı kirâmını ekdâr-ı günyeden ve avârız-ı dehriyyeden masûn ile, kahraman kumandanlarımıza zâbitân ve efrâd ve ordumuza semâlardan muzafferiyetler ihsân ile, mukaddes vatanımıza mubârek topraklarımıza kasd-ı ihânetle bakan refâh-ı sa'âdetimizi ihlâl eden düşmanlarımızı kahr ve nâbedîd eyle, kendi menâfi'i şahsiyelerinin te'mîni için diyânetimizi ve akâm-ı şerîfe-i mezhebiyemizi bâzice ittihâz edenleri mahv ve perîşân eyle, hükûmet-i milliyemizi an-karîb Misâk-ı Millî dâ'iresinde şerefli sulhün akdine müyesser eyle zîrâ sensin her türlü in'âm ve eltâfın masdar-ı hakîkisi ve mu'tâ-i âdli ve sana ya sulh ve salâhın nâzımı olan ya sâlih ve kadîr ve rahîm Rabbimiz şimdi ve dâ'imâ ve mü'ebeden secde ve ibâdet ederiz. Âmin."* **A.g.e.**, s. 54.

rini de ortaya koyan bir anlayışı sergileyen Türk Ortodokslar, Büyük Taarr başarıyla sonuçlanmasını da coşkuyla karşılamışlardır. Örneğin Türk Orto Kongresi Azasından Zihni Efendi zafer üzerine verdiği bir nutukta şunları lemiştir: "*Kahraman Türk Ordularımız, (Neronları) ihyâ eden zâlim, hi düşmanı tepelerken Türk Ortodoks Kongresi de meş'um Fenâr Patrik-hânesi onların zehirli siyâsetini yıkmak için çalışıyor. Bütün Anadolu Türk Ortod rının mümessili bulunan kongremiz, ordumuzun büyük muzafferiyetini ke hürmetle takdîs ve hârikü'l-âde şecâ'atini tebcîl eder ve dâ'imâ zaferden zafer olmasını ve alçak Yunan sürülerini tamamıyla kahr eylemesini öz kalbden ter ve ulu Rabb'dan niyâz eyler... Umûm Türk Ortodokslarının rûhundan kop temenniyâtı da bâ-vekâle bir sadâ-yı bülend ve lisân-ı samîmiyet ile hitâb ârzûsundan kendimi alamıyorum. Ey asîl, necîb, rahîm ve şefik Türkler!.. A îmân sâhibi Türklük dâ'imâ yükselecek; dâ'ima şerefle yaşayacaksın. Lâtif elv dâ'imâ temevvüc edecek olan şânlı sancağının gölgesi altında sana kalben, merbût bizler de yaşayacağız. Yaşasın Türklerin büyük babası Başkumandan şân Mustafâ Kemâl Pâşâ Hazretleri, Yaşasın Türkiye Büyük Millet Meclisi kirâmı. Yaşasın Türk ordusu, yaşasın Türklük...*"[37]

İncelenen gazetelerde göze çarpan bir diğer husus da, 30 Ağustos 1 yapılan bu muharebe için farklı isimlerin kullanılmış olmasıdır. Hatta M Kemal Paşa da, 1 Eylül'de TBMM ordularına yayınladığı beyannamede, b harebe için "*Afyonkarahisar, Dumlupınar Büyük Meydan Muharebesi*" dem

Gerçekte 30 Ağustos'ta yapılan bu muharebeye, "*Başkumandan Mu si*" isminin verilmesi doğrudan İsmet Paşa (İnönü)'nın teklifiyle ortaya ç tır. İsmet Paşa (İnönü), Mustafa Kemal Paşa'nın 3 Eylül 1922'de, Batı C Komutanlığı'na, muharebe sırasında gösterdikleri üstün gayret ve hiz rinden dolayı TBMM Hükümeti tarafından, Fevzi Paşa (Çakmak)'nın şallik rütbesine, İsmet Paşa (İnönü)'nın da korgeneralliğe yükseltildiğ dirdiği telgrafıyla[39] aynı tarihte, 3 Eylül 1922'de Garp Cephesi Ordula Kolordu'ya, Şark ve El Cezire Cephesi Kumandanlıklarına ve Erkan-ı H Umumiye Riyaseti'ne bir telgraf çekmiştir. Telgrafında, 30 Ağustos 1922 nan ordularına karşı yapılan muharebe sırasında düşman ordusunun

37 **A.g.e.**, s. 59.

38 **Hâkimiyet-i Milliye**, 2 Eylül 1338.

39 **Askeri Tarih Belgeleri Dergisi**, Yıl: 31, S 80, Ağustos-1981, Gnkur. Basımevi 1981, s. 83-84.

yük bir kısmının yok edilerek, kutsal davanın kazanılmasında adeta bir dönüm noktası yaşandığını ve kazanılan bu zaferde Mustafa Kemal Paşa'nın önemli bir rolü bulunduğunu belirterek, 30 Ağustos 1922'deki bu muharebenin ordu için tarihi bir hatıra olması nedeniyle "*Başkumandan Muharebesi*" olarak anılmasını istemiştir.[40] İsmet Paşa'nın (İnönü) bu telgrafını, Fevzi Paşa (Çakmak)'da aynı gün "*Heyet-i Vekile Riyasetine*" göndererek, durumun meclise bildirilmesini ve Batı Cephesi tarafından yapılan bu talebin şimdilik duyurulmamasını istemiştir. Ancak onun telgrafında bu istek, "*Başkumandanlık Muharebesi*" ismiyle dile getirilmiştir.[41] Burada dikkati çeken nokta, bu muharebenin isimlendirilmesi konusunda iki telgraf arasında yaşanan farklılıktır. İsmet Paşa'nın (İnönü) telgrafında 30 Ağustos 1922'de yapılan bu muharebe "*Başkumandan Muharebesi*" olarak isimlendirilirken, Fevzi Paşa'nın (Çakmak) telgrafında ise "*Başkumandanlık Muharebesi*" olarak ifade edilmiştir.

"*Başkumandan Muharebesi*" denildiğinde kişiye, "*Başkumandanlık Muharebesi*" denildiğinde ise bir unvana, bir kuruma atıfta bulunulmuş olması, ayrıntı gibi görünen iki telgraf arasındaki bu farklılığı önemli bir duruma getirmektedir. Ancak öncelikle belirtmek gerekir ki İsmet Paşa'nın (İnönü) arşivdeki, kendi imzasını taşıyan orijinal telgrafında ve bu telgrafın Erkân-ı Harbiye-i Umumiye ait harp ceridesindeki kaydında[42] bu muharebe, "*Başkumandan Muharebesi*" olarak isimlendirilmiştir. Dolayısıyla buna göre, Fevzi Paşa'nın (Çakmak) telgrafında isimlendirme konusunda bir yanlışlık yapıldığı ve bu muharebenin orijinal isminin "*Başkumandan Muharebesi*" olduğu söylenebilir. Fakat her iki telgraf arasında, isimlendirme konusunda bir farklılık yaşanmış da olsa, 30 Ağustos'ta yapılan muharebeye, bu ismin verilmesindeki temel düşünce, Mustafa Kemal Paşa'nın unvanı değil, kendisidir. Çünkü her iki telgrafta da bu muharebenin Başkumandan Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde kazanıldığı belirtilerek, ordu için bir tarihi hatıra olmak ve Başkumandan Mustafa Kemal Paşa'ya karşı olan sevgi ve bağlılığın bir ifadesi olarak bu muharebeye özel bir ismin verilmek istendiği son derece açık bir şekilde dile getirilmiştir.

Araştırma sırasında incelenen gazeteler arasında bu muharebeyi en doğru şekilde isimlendiren gazetenin de 11 Eylül tarihli Varlık gazetesi olduğu an-

40 **ATASE İSH**, Kutu: 1784 Gömlek: 129 Belge: 129/2.

41 **ATASE İSH**, Kutu: 1784 Gömlek: 130 Belge: 130-5.

42 **ATASE İSH**, Kutu: 1802 Gömlek: 21 Belge: 21-1; **ATASE İSH**, Kutu: 1784 Gömlek: 130 Belge: 130-5; **Askeri Tarih Belgeleri Dergisi**, Yıl: 31, S 80, Ağustos-1981, s. 86-87.

laşılmıştır. Varlık gazetesinin ilk sayfasının sağ sütununda yer alan ve bi harflerle "*Başkumandan Muharebesi*" başlığı verilen yazının altında, nerec İsmet Paşa'nın (İnönü) telgrafındaki ifadeleriyle aynı denebilecek bir şek Başkumandan Mustafa Kemal Paşa'nın muharebeyi doğrudan yöneterek, harebenin en ön safında bulunduğu ve Yunan ordusunun hezimete uğratı söylenerek, bu muharebenin önemi belirtildikten sonra, Türk orduları için t bir hatıra olması ve Başkumandan Mustafa Kemal Paşa'ya şükranların ve ba ğın gösterilmesi adına, 30 Ağustos Muharebesine[43] "*Başkumandan Muhare* isminin verildiği yazılmıştır.[44]

30 Ağustos Muharebesi'nin ismi konusundaki kullanım farklılıklarını ka yer, zaman ve kişilerde de görmek mümkündür.

Fevzi Paşa (Çakmak) bu olayın ikinci yıldönümü kutlamaları sırasında Ağustos 1924'te yaptığı konuşması sırasında, Mustafa Kemal Paşa'nın bu har sırasında yüklendiği tarihi sorumluluktan söz ederken, "*...Bu muharebeye Ba mandan Muharebesi denilmesinin sebebi neticey-i katiye-i temin etmesinden, i ordunun istikametinde muharebe meydanında bulunan Başkumandanın sev nezareti tahtında cereyan eylemesinden ve Garb Cephesi Ordularının bugüne kumandan Günü ismi verilmesini arzu eylemelerindendir. Harekat esnasında (Cephesi Kumandanlığı'nın bütün memleket kumandanlarına vukubulan resm. yannamesi bunu daha iyi izah eder. Onun için aynen okuyorum*" diyerek İs Paşa'nın (İnönü) o gün gönderdiği telgrafı okumuştur. Fevzi Paşa'nın (Çakn aktardığına göre, İsmet Paşa (İnönü) telgrafında, Mustafa Kemal Paşa'nın henin en ön saflarında savaştığını ve elde edilen zaferin, muharebenin g akışını Türk davası lehine değiştirdiğini belirterek, Türk ordusu için tarihi hatıra olması ve Başkumandan Mustafa Kemal Paşa'ya karşı duyulan sevg bağlılığın bir göstergesi olarak 30 Ağustos 1922'deki muharebeye "*Başkun dan Muharebesi*" isminin verildiğini söylemiştir.[45]

İlk olarak 30 Ağustos 1924 yılında, Mustafa Kemal Paşa'nın da katıl bir törenle kutlanan bu zafer,[46] basında geniş bir şekilde yer bulurken, m

43 Gazetede yanlışlıkla olsa gerek, 30 Ağustos tarihi 31 Ağustos olarak yazılmıştır.

44 **Varlık**, 11 Eylül 1338.

45 **Başkumandan meydan muharebesi devr-i seniyesi merasimi**, b.y.y., b.t.y. s.6-7; E **a.g.m.**, s. 36.

46 Bedrettin Tuncel, **Atatürk ve 30 Ağustos Zaferinin İlk Kutlanışı**, Türk Tarih Kur Basımevi, Ankara, 1972, s. 7,9.

şetlere *"İstiklal Tarihimizin En Büyük Günü"*, *"Başkumandanlık Harbi Yunan Ordusunu Mezarına Gömdü"*, *"Bugün 30 Ağustos Başkumandan Harbi'nin sene-i devriyesidir"*,[47] *"Başkumandan Harbi Yıldönümünün Tes'îd Merasimi"*,[48] *"Dumlupınar Günü"*, *"Dumlupınar'da Lâ-yemût Zafer ve Hatıralarını Te'sîd Ederken Büyük Gazi Diyor ki:"*,[49] *"Başkumandanlık Zaferi Yıldönümü Tes'îdatı"*[50] gibi başlıklarla taşınmıştır. 1924 yılındaki anma gününü anlatan bir broşürde ise bu muharebe, *"Başkumandan Meydan Muharebesi Devr-i Seniyesi Merasimi"* diye anılmıştır.[51]

1925 yılı kutlamalarında *"Büyük Zafer ve Kurtuluş Günü 31 Ağustos Başkumandanlık Muharebesi"*[52] olarak isimlendirilirken, 30 Ağustos tarihi 1926'da ulusal bir bayram olarak kabul edildiğinde[53] ise bununla ilgili olarak çıkarılan kanunun birinci maddesinde, *"30 Ağustos Başkumandan Muharebesi günü"*nün ordu ve donanmasının zafer bayramı olduğu söylenmiş, ikinci maddesinde de her yıldönümünde kara, deniz ve hava kuvvetleri tarafından Müdafaai Milliye Vekâleti'nin düzenleyeceği bir program ve askeri bir törenle kutlanacağı belirtilmiştir.[54] 1926'daki ulusal bayram olarak yapılan kutlamalar sırasında da gazetelerde yine farklı bir şekilde, *"Başkumandan Meydan Muharebesi"* ya da *"Başkumandanlık Meydan Muharebesi"* olarak isimlendirilmiştir.[55]

Önerinin asıl sahibi İsmet İnönü de bu muharebeyi farklı şekillerde anmıştır. 30 Ağustos 1922'de günlüğüne, muharebeyi aynen 3 Eylül 1922'de çek-

47 **Tanin**, 30 Ağustos 1924.

48 **Tanin**, 31 Ağustos 1924.

49 **Hâkimiyet-i Milliye**, 31 Ağustos 1924.

50 **Babalık**, 1 Eylül 1924.

51 **Başkumandan meydan muharebesi devr-i seniyesi merasimi**, b.y.y., b.t.y.

52 **Hâkimiyet-i Milliye**, 31 Ağustos 1341.

53 Bu konuda bkz.: **TBMM Zabıt Ceridesi, C 21**, Devre: II, İçtima Senesi III, TBM Meclisi Matbaası, 1977, s. 75; **TBMM Zabıt Ceridesi, C 23**, Devre: II, İçtima Senesi III, TBM Meclisi Matbaası, s. 321; **TBMM Zabıt Ceridesi, C 24**, Devre: II, İçtima Senesi III, TBM Meclisi Matbaası, s. 78.

54 Kanun No: 795, Kabul Tarihi 01.04.1926, Resmi Gazete Tarihi ve No 12.04.1926-No: 346, Kanunlar Dergisi, C 4 http://www.tbmm.gov.tr 16.08.2012, saat: 10.30.

55 *"Başkumandan Meydan Muharebesinde Düşmanı Mahvetmiştik"* **Hâkimiyet-i Milliye**, 31 Ağustos 1926.

tiği telgrafta olduğu gibi, "*Başkumandan Muharebesi*" olarak not ederken,[56] Ağustos'un ilk kutlanışı nedeniyle 1924'te gönderdiği telgrafta da bu muha beye yine aynı şekilde "*Başkumandan Muharebesi*" demiş,[57] anılarında ise m harebeden "*30 Ağustos Başkumandanlık Muharebesi*" diyerek söz etmiştir.[58] E rada ayrıca bir nokta daha dikkati çekmektedir. Bu bilgilerden, İsmet Paşa'r (İnönü) bu muharebeye "*Başkumandan Muharebesi*" isminin verilmesi hakk daki kararını, 30 Ağustos 1922'de vermiş olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü konudaki telgrafını 3 Eylül 1922'de çekmiş olmasına karşın, günlüğüne karar daha önceden, 30 Ağustos 1922'de not etmiştir.

Mustafa Kemal Paşa ise bu muharebeyi 30 Ağustos gününün 1924 kutlamalarında yaptığı konuşması sırasında "*30 Ağustos Muharebesi*" ola anarken,[59] 1927'de ünlü Nutuk'unu söylerken "*Başkumandan Muharebesi*" miştir.[60]

1932 ve 1933 yıllarında 30 Ağustos Zafer Bayramına özel olarak Ank Halkevi tarafından çıkarılan kitapçıklarda da bu bayramdan "*30 Ağustos 1. Dumlupınar Başkumandan Meydan Muharebesi*" olarak söz edilmiştir.[61]

Görüldüğü gibi 30 Ağustos 1922'de gerçekleşen ve sonradan İnönü'ı "*Başkumandan Muharebesi*" isminin verilmesini istediği bu muharebe, ilk dan itibaren basın ve konunun doğrudan muhatapları tarafından da orijinal dışında, farklı şekillerde anılmıştır. Muharebenin zaman içinde "*Dumlup Meydan Muharebesi*", "*Dumlupınar Muzafferiyeti*", "*Dumlupınar Muhareb* "*Başkumandan Muharebesi*", "*Başkumandan Meydan Muharebesi*" ya da "*Ba mutanlık Meydan Muharebesi*" gibi farklı şekillerde anılmış olması, doğal ol

56 İsmet İnönü, **Defterler (1919-1973)**, Haz.: Ahmet Demirel, C I, Yapı Kredi Yayı İstanbul, 2001, s. 38.

57 Tuncel, **a.g.e.**, s. 23.

58 İsmet İnönü, **Hatıralar**, 1. Kitap, Yayına Haz.: Sabahattin Selek, Bilgi Yayınevi, Ar 1985, s. 292.

59 **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri**, C I-III, C II, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Y Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara, 1997, s. 179; Tuncel, **a.g.e.**, s. 64.

60 Gazi Mustafa Kemal, **Nutuk**, İkinci Elli Bin, Ankara, 1927, s. 413, 450.

61 Namık Edip, **30 Ağustos 1922 Dumlupınar Başkumandan Meydan Muhareb İnkılâplarımız**, Ankara Halkevi Zafer Bayramı Komitesi Neşriyatı, Ankara, 193 **Ağustos 1922 Dumlupınar Başkumandan Meydan Muharebesi ve İnkılâpla** Ankara Haftası Haftalık Siyasi Halk Gazetesi Halk Kitapları No:1, İdeal Matbaa, A 1933.

adı konusunda bir karmaşa yaşanmasına yol açmıştır. Gerek yaşanan isim karmaşasının, gerekse 30 Ağustos 1922'de yapılan bu muharebenin basın tarafından ilk anda çok ön plana çıkarılmamasında, İsmet Paşa'nın (İnönü) muharebenin isimlendirilmesi konusundaki teklifi 3 Eylül 1922'de yapmış olmasının ve Fevzi Paşa'nın da bu talebin meclise bildirilmesini istemesine karşın, bunun bir süre gizli tutulmasını belirtmesi ile iki telgraf arasında bu tarihi olayı isimlendirme konusunda yaşanan farklılığın etkili olduğu ileri sürülebilir.

Sonuç

30 Ağustos günü, 1926'dan itibaren resmi olarak kutlanan, toplumur belleğine kazınmış ulusal bayramlardan birisi olmuştur. Bu ulusal bayram, 2(Ağustos'ta Yunan kuvvetlerine karşı başlatılan ve Büyük Taarruz olarak anılaı askeri harekâtla ülkenin işgalden kurtulması anlamını taşıdığı gibi, Mustafa Ke mal Paşa'nın ismiyle ve Başkumandan unvanıyla da özdeşleşmiştir.

1918 yılından beri işgal altında bulunan ülkenin kurtarılması amacı la uzun süredir verilen silahlı bir mücadelenin en son halkasını oluşturan b muharebenin doğrudan Mustafa Kemal Paşa'yla daha doğru bir deyişle onu Başkomutan unvanıyla birlikte anılması ise İsmet Paşa'nın (İnönü) önerisiy gerçekleşmiş ve böylelikle İsmet Paşa (İnönü), 30 Ağustos tarihini ön plana çık ran kişi olmuştur. Bunun yanı sıra 30 Ağustos tarihinin topluma mal olmasınd bu günün 1924 yılında anılmaya başlanması ve 1926'da da ulusal bayram olar kabul edilmesinin etkili olduğu söylenebilir.

30 Ağustos 1922'de yapılan bu muharebenin ilk andan itibaren basın yer bulmasına karşın çok ön plana çıkarılmaması da araştırma sırasında dikk çekmiştir. Bununla birlikte ilerleyen günlerde basında satır aralarında da o bu muharebenin önemine değinen haberlerin yer aldığı da ayrı bir gerçek Dolayısıyla günümüzden 30 Ağustos tarihine bakıldığında, bu zaferin Yun ordusunun Anadolu'dan çıkarılmasını sağlayan bir askeri başarı olarak tanı landığına kuşku yoktur. Ancak 30 Ağustos 1922'de, bir gün veya birkaç g sonrası için bir değerlendirme yapıldığında, bu zaferin büyüklüğü ile ilgili ola biraz temkinli yaklaşıldığını söylemek mümkündür. Yunan ordusu geri çe dikçe, Türkler kaybettikleri toprakları geri aldıkça, 30 Ağustos Başkuman Muharebesi de büyümüştür.

Başkumandan Muharebesi ile ilgili olarak dikkat çeken bir diğer durum İsmet Paşa (İnönü) tarafından "*Başkumandan Muharebesi*" olarak isimlend mesi istenilen bu muharebenin yine ilk andan itibaren, konuyla ilgili belgele dâhil olmak üzere, aslından farklı şekillerde anılmasının bir isim karmaşa yol açmış olmasıdır.

KAYNAKÇA

ARŞİV BELGELERİ

ATASE İSH, Kutu: 1784 Gömlek: 129 Belge: 129/2.

ATASE İSH, Kutu: 1784 Gömlek: 130 Belge: 130-5.

ATASE İSH, Kutu: 1802 Gömlek: 21 Belge: 21-1.

ANI, ARAŞTIRMA VE İNCELEME ESERLERİ

Askeri Tarih Belgeleri Dergisi, Yıl: 31, S 80, Ağustos-1981, Gnkur. Basımevi, Ankara, 1981.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C I-III, C II, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara, 1997.

Başkumandan meydan muharebesi devr-i seniyesi merasimi, b.y.y., b.t.y.

Belen, Fahri, **Türk Kurtuluş Savaşı**, 2. Baskı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara, 1983.

Edip, Namık, **30 Ağustos 1922 Dumlupınar Başkumandan Meydan Muharebesi ve İnkılâplarımız**, Ankara Halkevi Zafer Bayramı Komitesi Neşriyatı, Ankara, 1932.

Erikan, Celâl, **Kurtuluş Savaşı Tarihi**, Haz.: Rıdvan Akın, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2008.

Erkal, Şükrü, "Büyük Taarruz da Başkumandan Muharebesi (30 Ağustos 1922)", **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, S 91-92-93, ss. 34-41.

Gazi Mustafa Kemal, **Nutuk**, İkinci Elli Bin, Ankara, 1927.

Gökay, Bülent, **Bolşevizm İle Emperyalizm Arasında Türkiye (1918-1923)**, Çev.: Sermet Yalçın, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 1998.

İnönü, İsmet, **Defterler (1919-1973)**, Haz.: Ahmet Demirel, C I, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2001.

İnönü, İsmet, **Hatıralar**, 1. Kitap, Yayıma Haz.: Sabahattin Selek, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1985.

Kanunlar Dergisi

30 Ağustos 1922 Dumlupınar Başkumandan Meydan Muharebesi ve İnkılâplarımız, Ankara Haftası Haftalık Siyasi Halk Gazetesi Halk Kitapları No:1, İdeal Matbaa, Ankara, 1933.

Sonyel, Salâhi R., **Türk Kurtuluş Savaşı Ve Dış Politika**, C II, 2. Baskı, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara, 1991.

TBMM Zabıt Ceridesi

Türk Dış Politikası, Editör: Oral Sander, C I, İletişim Yay., İstanbul, 2001.

Tuncel, Bedrettin, Atatürk ve 30 Ağustos Zaferinin İlk Kutlanışı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1972.

Türk İstiklal Harbi, II inci Cilt Batı Cephesi 6 ncı Kısım 2 nci Kitap Büyük Taarruz (1-31 Ağustos 1922), Gnkur. Bşk. Harp Tarihi Dairesi Resmî Yay., Ankara, 1968.

GAZETELER

Açıksöz

Anadolu'da Ortodoksluk Sadâsı

Babalık

Hâkimiyet-i Milliye

İstikbal

Tanin

Varlık